

Az 1980. évi árvizek és az 1980. évi hosszúfoki gátszakadás

1980 tavaszán a Körösökön árhullámok vonultak le. Ezek közül különösen veszélyes volt a nagy esőzéstől és intenzív hóolvadásból keletkezett márciusi árhullám. Ennek biztonságos levezetése érdekében egyes gátszakaszokon nyúlgátépítéssel kellett védekezni, sőt meg kellett nyitni a mályvádi tározót is. Az izgalmakban bővelkedő ezen árvédekezés után talán senki nem gondolta volna, hogy ugyanaz év nyarának közepén egy mindennél veszélyesebb gátszakadásos árvízzel kell megküzdenünk Hosszúfok térségében.

A Körösök hegyvidéki vízgyűjtőjén július 21-27 között különösen sok csapadék hullott. Az eső már telített talajra esett, így valamennyi Körösön és a Berettyón gyors árhullámok indultak el. Az árhullám leghevesebb volt a Fekete Körösön, ahol a vízállás az I. fokról a III. fokozatú szintet 6 óra alatt érte el! A tetőzés Antnál 24-én éjfélkor 988 cm-es vízállásnál következett be. Ez 44 cm-rel volt magasabb az addig észlelt legnagyobb víznél.

Ugyancsak hevesen áradt a Sebes-Körös is, amely a torkolat közelében a jobboldali töltést gyors egymásutánban három helyen átszakította. Összesen 35 millió m³ víz ömlött ki 2175 hektár nagyságú területre.

A Fehér-Körös árvize nem okozott veszélyhelyzetet. Gyulánál 710 cm-rel tetőzött. A Kettős-Körös Békésnél július 27-én hajnalban tetőzött 963 cm-rel.

Területünkön a Fekete-Körös árvize jelentett komoly veszélyt. Fennállott annak a lehetősége, hogy a víz a töltések koronáján átbukva töltésszakadást okoz. A kritikus szakaszokra az igazgatóság nagy emberi és gépi erővel jelentős anyagkésletet vonultatott fel. Itt 7,2 km hosszú nyúlgát építésével tudták a vizet a gátak között megtartani. A rendkívüli helyzetre tekintettel a védelemvezető 24-én összehívta az Árvédelmi Területi Bizottságot.

Enyhítette a helyzetet, hogy Romániában a Fekete-Körös legjelentősebb baloldali mellékveze, a Tőz patak balparti töltése 25-én hajnalban átszakadt. A kiömlött víz a Fekete és Fehér-Körös közén a magyar határig folyt le, de nálunk kárt nem tett, mert a régi határtöltés megtartotta.

Július 27-től a Körösök felső és középső szakaszán apadás indult meg. Rendellenes jelenségek nem mutatkoztak. A gátak állapotát a védelmi szakaszok műszaki, gátóri és segédóri személyzete előírások szerint ellenőrizte. És akkor váratlanul olyan dolog történt, amire a legtapasztaltabb szakemberek sem számítottak.

Július 28-án reggel 6 óra 35 perckor a Kettős Körös jobbparti töltése a 102,725 km szelvénynél a békési vízmércén mért 921 cm-es vízállásnál minden előzetes tünet nélkül átszakadt. Ekkor már 30 órája apadt a víz és az LNV-nél 51 cm-rel, a töltéskoronánál 140 cm-rel volt alacsonyabb. Az első percekben a szakadás 6-8 m széles volt, de ez igen rövid idő alatt 78 m-re bővült.

Természetes, hogy a védelemvezetés haladéktalanul megtette a szükséges intézkedéseket. A 750-800 m³/sec hozammal kizúduló vizet megfogni lehetetlen volt, ezért az intézkedések a közvetlen életveszély elhárítására, a károk csökkentésére, a vizek lokalizálására vonatkoztak.

A gátszakadással és annak következményeivel a körös-vidéki árvízvédekezések történetének egy olyan új fejezete kezdődött, amilyenre eddig még példa nem volt. A védelemvezetésre a váratlan stratégiai feladatok tucatjainak haladéktalan megoldása, az új helyzetnek megfelelően a segítő védelmi osztagok, katonai eszközök és alakulatok helyszínre rendelés, tanácsi, rendőri intézkedések megtételének beindítása, vizitársulatok bevonása és még számtalan, a váratlan helyzetből adódó munka várt. Ezek egy része természetesen a Területi Bizottság intézkedése útján történt. Az effektív védekezés részvevőire pedig a leghetetlenebb helyzetek megoldása, az emberfeletti helytállás, a parancs nélküli öntevékenység, a maximális együttműködés feladata hárult.

Segítőink közül külön ki kell emelnem a katonákat, akik dr. Simon Sándor vezérőrnagy parancsnoksága alatt végezték emberfeletti és nem veszélytelen munkájukat. A katonai vezetés példás hozzáállással és maximális segítőkészséggel támogatta a védekezés munkáit. Ha az előtérés mindenkorai helyzetéről tájékozódni kellett, volt helikopter, ha felázott talaj miatt már semmivel nem lehetett védelmi anyagot szállítani, jöttek a LUG-ok /láncfalpas úszó

gépkocsi/ és gond nélkül vitték a homokzsákok ezreit a hosszúfoki lokalizációs védvonal és a tarhosi körtöltés erősítéséhez.

Tudom, hogy rossz a hasonlat, mégis egy összeszokott zenekar hibátlan játékához tudnám az itt dolgozó vízügyi, katonai, polgári, rendőri és egyéb szervezetek munkáját hasonlítani. Ami Hosszúfokon történt, azt nem is lehet csupán adatokkal, mennyiségekkel, gépek számával, létszámával, homokzsákok százezreivel bemutatni. Talán egy jó írói vénával megírt eposz volna képes az emberi együttműködésnek és helytállásnak ezeket a nagyszerű példáit megörökíteni. Biztos, hogy elfogult vagyok, de én köztük dolgoztam, velük éltem át minden kritikus helyzetet, részese voltam gondjaiknak, sikereiknek, így talán természetes is a elfogultság.

E kis érzelmi kitérő után a hosszúfoki védekezés legfontosabb munkáival szeretnék foglalkozni.

A gátszakadás során kiömlött mintegy 208 millió m³ víztömeg a Kettős-Körös jobbparti töltésének Doboztól Hosszúfokig terjedő szakasza, a Hosszúfoki-főcsatorna és a Gyepes-csatorna által közbezárt 10.500 hektáron helyezkedett el. Teljesen körülzárta Tarhos községet, félkörben érintette Doboz községet és elérte Sarkad ÉNy-i részeit is. Ha a víznek sikerül áttörni a Hosszúfoki-főcsatorna jobboldali töltését, akkor előnti Béli megyert, Újladányt és érinti Vésztő község határát is.

Ez az állapot, illetve lehetőség szabta meg a védelemvezetés azonnali legfontosabb feladatait. Helyi védelemvezetést szerveztünk a tarhosi és a dobozi körgát, valamint a Hosszúfoki-főcsatorna jobbparti töltésének védelmére. Fő feladat volt még a töltésszakadás mielőbbi elzárása, majd a víz visszavezetése, és az átszakadt töltés helyreállítása.

A Területi Bizottság – a védelemvezető javaslatára – elrendelte Tarhos, Béli megyer, és Újladány kiürítését. A legnagyobb rendben biztonságos helyre költöztettek 4086 embert. Július 28-án 9 óra 34 perckor megnyitottuk a mérgezi tározót. Ezzel azt kívántuk elérni, hogy gyorsítsuk az apadást és minél kevesebb víz jusson ki az elöntött területre.

A vizitársulatokat Tarhos és Doboz védelmére vontuk be. A tarhosi védekezés önmaga egy rémregény. A soha vizet nem látott, elhanyagolt, fákkal, cserjékkel benőtt, magassági hiányos körtöltéssel kellett a körbezárt község házait, értékeit megmenteni. A körülvevő árvíz hatására a töltés átázott, roskadozott, megcsúszott. A védelmi anyagokat csak LUG-okkal lehetett a helyszínre vinni. A körtöltés nyugati része tarthatatlanná vált, ezért mögötte egy második védvonal építését rendelte el a védelemvezető. Az új védtöltést 78.000 m³ föld felhasználásával 8 nap alatt építették meg és ezzel Tarhost megmentették. Újladány 295 lakóépületének biztonsága érdekében 3.800 m hosszú új körtöltést építettek 7 nap alatt.

A Hosszúfoki-főcsatorna jobboldali töltésének védelmét a Gyulai Szakasz mérnökségre bízta a védelemvezető. Ez a védvonal – bár állaga és állapota kritikán aluli volt – kulcsfontosságú volt. Megtartásán múltott, hogy a tőle északra eső területeket előnti-e a víz vagy nem.

Az itt védekező vízügyi létszám kevésnek bizonyult, ezért 500 főnyi katonai erősítést kaptak. Ekkor már a víz a csatorna torkolata közelében 600 m hosszban a jobboldali töltésen átömlött. A védekező erők térdig az erősen sodró vízben állva, a pallókból és homokzsákokból épített jászolgáttal az átfolyást megállították. Közben a töltés teljes hosszában növelni kellett annak magassági és keresztmetszeti méreteit. Védelmi anyagot szállítani kizárólag csak LUG-okkal lehetett a főcsatorna medrében. Végül sikerrel zárult a sok szakember által is lehetetlennek tartott munka. A főcsatorna északi oldalán vízkár nem keletkezett.

A segítségünkre jött ÁKSz osztagok /ÁBKSz, Budapest, Pécs, Szeged, Nyíregyháza/ éjjel-nappali munkával végezték a szakadás helyének körülzárását. Az elzárást hét nap alatt építették meg. A hatalmas méretű jászolgátat Cs.1. és Cs.2. széles lemezekből készítették 5 m szélességben, 718.000 homokzsák felhasználásával. Ez természetesen csak az első és legfontosabb része volt a gátszakadás helyén végzett munkálatoknak.

A szádfal elkészülte után a munkateret vízteleníteni kellett, majd a kopolyából kitakarították az iszapot és jóminőségű, száraz földdel töltötték fel, természetesen a bedolgozás szigorú előírásai szerint. Ez egy időigényes munka volt. A kopolya feltöltései és szádfalverési

munkák szeptember 18-ra készültek el. Ezután történt a Kettős-Körös töltésének helyreállítása, ami október 4-én este fejeződött be.

Az itt végzett földmunka 87.000 m³ volt.

Ezzel a munkával ért véget lényegében a június 28-án kezdődött gátszakadásos árvízvédekezés. Az igazgatóságnak ezután még igen sok – nem védekezés jellegű – feladata maradt. Mindenekelőtt az árvíz által elöntött szivattyútelepeket kellett üzemképes állapotba hozni és gondoskodni kellett a kint rekedt vizeknek a Kettős-Körösbe való visszaemeléséről. Helyre kellett állítani a mérgesi tározót és a kárt szenvedett gátórházakat, stb.

Az mondtam korábban, hogy a hosszúfoki védekezés nagyságát, rendkívüliségét nem lehet csupán az élő erők és anyagi eszközök bemutatásával jellemezni. Most mégis úgy érzem, csonka volna ez a visszaemlékezés, ha nem adnék némi tájékoztató képet az alkalmazott, illetve felhasznált anyagok volumenéről. Íme néhány adat:

Felhasználtunk:	homokzsákból	1.174.757	darabot
	termésköböl	15.425	tonnát
	műanyag fóliából	27.105	kg-ot
	árvédelmi rőzséből	7.100	kévét
	árvédelmi karóból	21.063	darabot
	fáklyából	85.415	darabot
	fenyő fűrészáruból	217	m ³ -t
	Cs.1. lemezből	844	darabot
	Cs. 2. lemezből	1.150	darabot
	pátia lemezből	2.737	darabot

A különféle feladatok végzéséhez szükséges munkagépek és segédeszközök /kotrók, szállító, egyengető és tömörítő gépek, lemez és cölöpverők, munkatutajok, ladikok, szivattyúk, stb./ korlátlanul rendelkezésre álltak. Ezek számát itt most nem mutatom be, mivel az naponta változott. A végösszesítő ismertetése pedig túlmenne e visszaemlékezés keretein.

A gátszakadás okát a hivatalos szervek és a kutató intézet alaposan kivizsgálták. Emberi hibát, mulasztást nem találtak. A vizsgálat szerint a töltésszakadás egy betemetett régi holtmeder kereszteződési helyén következett be. Az altalajon keresztül átszivárgott víz hidrosztatikus nyomása feltörte a mentett oldali vékony fedőréteget. A víz kitört és a keletkezett üreg feletti töltés beszakadt. A gátszakadás tragédiája néhány perc alatt következett be! Ettől a pillanattól kezdve ezen a helyen a víz volt az úr. Kizúdult több, mint 200 millió m³ víz és hogy nem árasztotta el a Sebes Körösig terjedő egész térséget, az a gyenge lokalizációs vonalakon dolgozó, azokat minden áron megtartó védekező erők helytállásán múlt.

Jóleső érzés volt látni, hogy a felügyeleti szervek értékelték ezt a munkát és a védekezésben résztvevők legjobbbeit elismerésben részesítették.

Ezt a nagyon hézagossá visszaemlékezést ismerősként olvassák és a helyszínekre is ráismernek azok, akik annak idején részt vettek ebben a rendkívüli védekezésben. Akik pedig már csak írásból, fényképekről ismerik, bizonyára elismeréssel emlékeznek elődeik helytállására.

Takács Lajos
akkori védelemvezető
ny. vízügyi igazgató